

Gwara regionu

Autor: Błażej Osowski

Gwara badanej wsi Sienno należy do dialektu wielkopolskiego, a dokładniej, do jego północnej części, wykazującej powiązania z Krainą, Kujawami i Pomorzem. Gwara wsi to gwara niemazurząca (wymowa typu: czysto {mmp3}S5618.mp3{/mmp3}) z udźwięczniającą fonetyką międzywyrazową (np. tag mni wincy) {mmp3}S5601.mp3{/mmp3} (zob. {tt}82|Fonetyka międzywyrazowa udźwięczniająca{/tt}; {tt}83|Fonetyka międzywyrazowa zróżnicowana regionalnie{/tt}). Wyjątkowo w okolicach Wielenia występują gwary mazurzące, czyli gwara tzw. Mazurów wieleńskich.

Wybrane zjawiska samogłoskowe

- Samogłoski a e o ulegają ścieśnieniu i są wymawiane jako: o (downiej {mmp3}S5602.mp3{/mmp3} = dawniej), i (dopiero {mmp3}S5603.mp3{/mmp3} = dopiero), ó (wstawione {mmp3}S5604.mp3{/mmp3} = wstawione) (zob. {tt}221|Samogłoski pochylone{/tt});

- Wymowa samogłosek nosowych ę ą jest rozłożona w każdej pozycji: w śródgłosie przed spółgłoskami szczelinowymi (np. minso {mmp3}S5613.mp3{/mmp3} = mięso) i innymi, w wygłosie (przy czym ę w wygłosie traci nosowość) np. zimiom {mmp3}S5605.mp3{/mmp3} = ziemia, odparujom {mmp3}S5609.mp3{/mmp3} zam. odparują. Tak rozłożone nosówki często zachowują się jak samogłoski ustne i również ulegają ścieśnieniu, np. łynty {mmp3}S5606.mp3{/mmp3} = łęty;

- {tt}145|Labializacja{/tt} o nagłosowego, np. łocukrowane {mmp3}S5611.mp3{/mmp3} = ocukrowane;

Wybrane zjawiska spółgłoskowe

- Upraszczenie grup spółgłoskowych, np. trz>cz (wieczynie {mmp3}S5607.mp3{/mmp3} = wietrzenie);

- Upraszczenie wymowy podwojonej spółgłoski do jednej, np. przetem {mmp3}S5608.mp3{/mmp3} = przedtem;

- Upraszczenie wygłosowej grup -ść do -ś, np. nieś zam. nieć, goś zam. gość;

- Wymowa grupy -kt- jako -cht-, np. nichtórzy {mmp3}S5616.mp3{/mmp3} = niektórzy;

- Zanik ł występującego między samogłoskami (bardzo częsta w formach czasu przeszłego rodzaju żeńskiego), np. nie suwaa {mmp3}S5610.mp3{/mmp3} = nie suwała;

Wybrane zjawiska morfologiczne

- Rozpowszechnienie końcówki D. l.mn. rzeczowników rodzaju męskiego (-ów) również na rzeczowniki rodzaju żeńskiego czy nijakiego, np. lodówków {mmp3}S5612.mp3{/mmp3} = lodówek;

- Uproszczona forma czasu przeszłego czasowników zawierających w bezokoliczniku cząstkę -ną-, np. zamkło (się) {mmp3}S5614.mp3{/mmp3} = zamknęło (się);

- Końcówka -m w {tt}89|formach 1. os. l.mn. czasu przeszłego{/tt} i {tt}88|teraźniejszego{/tt}, np. bylim, niesiem = byliśmy, niesiemy;

- Wyrażanie czasu przeszłego w sposób analityczny (przez formy złożone), np. ja żem robił zam. robiłem (zob. {tt}93|Formy analityczne czasu przeszłego{/tt});

- {tt}200|Przejście wygłosowego -ej > -ij/yj{/tt} w przysłówkach, np. mniej {mmp3}S5617.mp3{/mmp3} = mniej.

- Używanie spójnika jak w funkcji czasowej lub warunkowej, czyli zamiast gdy, jeśli.

Do cech starych, ale do niedawna jeszcze istniejących, należą:

- {tt}45|Denazalizacja{/tt} przed spółgłoskami szczelinowymi, np. geś, ksiożka = gęś, książka;

- {tt}68|Dyftongiczna wymowa samogłosek{/tt}, np. myjszyj = myszy;

- Wymowa nagłosowych ra- i ja- jako re- i je-, np. redło = radło, jierzmo = jarzmo.

Odrębności leksykalne gwary Sienna:

- Czuć – słyszeć

- Gorzyć się – gniewać się

- Łosina/łysina – czoło

- Pyry/bulwy – ziemniaki

- Zaś – później {mmp3}S5619.mp3{/mmp3}

- Zrucić – zdjąć

- Pytać się komuś (np. pytać się mamie) – pytać kogoś (np. pytać mamę)